

Juhlajulkaisu
Leena Kartio
1938 – 30/8 – 2008

Toimituskunta

Pekka Vihervuori

Mika Hemmo

Eva Tammi-Salminen

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2008 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Leena Kartion valokuva s. VII Eija-Liisa Strandén

Taitto: Lapine Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 978-951-855-281-2

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008

Ari Saarnilehto

Uudet ilmiöt – uudet säännökset?

Johdannoksi

Elämme muuttuvassa maailmassa. Esimerkiksi teknisen tietämyksen lisääntyminen ja keksinnöt ovat johtaneet siihen, että uusia, elämää helpottavia ja muitakin laitteita tulee saataville jatkuvasti. Esimerkkinä voidaan mainita televisio. Digitalisointi on saatu juuri vietyä läpi, kun jo puhutaan teräväpiirtotelevisiosta. Samanaikaisesti voidaan lehdistä lukea tietoja kahdesta kilpailevasta järjestelmästä, joista ensin etuasemaan päässyt luopuu kilpailusta ja myöntää tappionsa. Hankitut laitteet jäävät turhiksi. Voittajajärjestelmän laitteillekin povataan lyhyttä ikää, kun elokuvia aletaan levittää internetin välityksellä teräväpiirtokuvana. Kauppa toivoo jokaista uudistusta erikseen runsaasti laitteineen nopeassa tempossa, kuluttaja tilanteen rauhoittamista vähintään kymmeneksi vuodeksi kerrallaan.

Teknisen kehityksen ohella yhteiskunta uudistuu muutoinkin nopeasti, osittain teknisestä kehityksestäkin johtuen. Puhelinyhteydet ovat siirtyneet langoilta ilmojen halki kulkevaan verkkoon, puhelin töpselin vierestä kulkemaan mukana. Se on luonnollisesti vaikuttanut teleoperaattoreiden toimintaan, mutta toisaalta puhelinten mukana kantaminen, toisaalta niiden käyttäjämäärien nouseminen ovat johtaneet uudenlaisiin liiketoimintoihin. Oikeustoimien tekeminenkin on uudistunut internetin syntymisen myötä.

Uudet ilmiöt herättävät aina myös kysymyksen, pitäisikö oikeudellisen ympäristön uudistua yhteiskunnan muutosten mukana. Tarvitaanko verkossa tehtäviä sopimuksia varten omat säännöksensä? Muutos voi olla pienempikin kuin liiketoiminnan siirtyminen verkkoympäristöön. Kyse voi olla siitäkin, että omat sopimusehdot kannattaa monistaa käytettäväksi samantyyppisissä kaikissa sopimuksissa esimerkiksi omien etujen turvaamiseksi. Selviämmekö ilman vaihtoehtojen sääntelyä?

Perinteisesti keskeiset sopimusoikeudelliset säännöksemme ovat olleet riittävällä abstraktiotasolla, jotta niiden avulla on selvitty muutosten jälkeenkin. Teknisestä kehityksestäkin on selvitty. Aikanaan sopimuksia tehtiin suullisesti samassa huoneessa olleiden kesken tai viestin välityksellä, kun osapuolet olivat eri paikoissa. Puhelimen käyttöönotto toi mukanaan ongelman. Sopimuksenteko oli yhdistelmä edellä mainituista, oltiin eri paikassa, mutta puhuttiin suoraan toiselle osapuolelle. Ongelman ratkaisu ei ollut hankala. Puhelinkeskustelu rinnastettiin suullisen sopimuksen tekemiseen.

Sähköinen tiedonsiirto toi mukanaan samanlaisia ongelmia. Sähköposti oli helppo rinnastaa kirjeenvaihtoon, koska siihen ei esimerkiksi odotettu vastausta välittömästi, kuten suullisessa keskustelussa. Viestin sisältö oli lisäksi helppo tallettaa ja tulostaa paperille. Toisaalta verkkopuhelu oli puhelu siinä missä perinteisellä lanka- tai matkapuhelimellakin. Välimuotona voidaan pitää verkkokeskustelua, jossa viestit kulkevat välittömästi puolelta toiselle lähettäjän tietäessä vastapuolen vastaavan heti. Tällainen ”chattailukaan” ei liene ongelma, sillä suullisen sopimisen sääntöjä noudatettaessa vastauksen on tultava heti. Jos taas katsotaan, etteivät ne sovellu, olosuhteet ovat kuitenkin sellaiset, että voidaan katsoa edellytetyn, että vastaus annetaan heti, ellei viestissä ole toisin lausuttu.

Matkapuhelinten käyttöön ottamisesta on seurannut monenlaisia ongelmia, koska puhelimen avulla voi tehdä uusia asioita, esimerkiksi pelata pelejä niin, että osallistumismaksut lascutetaan puhelinelaskun yhteydessä. Kun peliä pelaa alaikäinen, ongelmaksi voi muodostua esimerkiksi huoltajan vastuu syntyneistä veloista.

Luoton saanti puhelimen välityksellä on helpottunut. Markkinoille on syntynyt yhtiöitä, jotka ovat erikoistuneet pienten ja erittäin lyhytaikaisten luottojen myöntämiseen vuorokauden ympäri.¹ Yhteydenotot hoidetaan matkapuhelimen välityksellä tekstiviestein. Pikaluottoyhtiö pystyy toimittamaan rahan nopeasti määrätyle tilille. Takaisinmaksu sen sijaan on tuottanut välillä suuria ongelmia. Niinpä on herätetty kysymys, pitäisikö toimintaa säännellä omin normein.

Kysymys ei ole uusi. Professori Leena Kartiokin on ollut mukana pohtimassa lainsäädännön uudistamistarvetta oikeustoimilakitoimikunnassa.² Sen tehtävänä oli selvittää muun muassa varallisuus oikeudellisia oikeustoimia koskevan lainsäädännön uudistamistarvetta ottaen erityisesti huomioon automaation ja tietotekniikan kehitys. Myös tarve ottaa lakiin säännöksiä vakiosopimuksista tuli tutkia.³ Toimikunta päätyi työssä eri lopputulokseen tietotekniikan kehityksen ja vakioehtojen kohdalla.

”Toimikunta ei ole katsonut aiheelliseksi esittää varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annettua lakia uudistettavaksi pelkästään toimikunnan toimeksiannossa mainitun viestinsiirtotekniikan kehityksen johdosta. Toimikunnan havaintojen mukaan mainittu kehitys ei ole tuonut sopimusoikeuteen sellaisia olennaisesti uusia ilmiöitä, jotka edellyttäisivät lain muuttamista tässä yhteydessä. Käytettävä tekniikka on perusolemukseltaan esille otettujen ongelmien valossa ominaisuuksiltaan samanlaista kuin on ollut käytössä jo nykyisin voimassaolevaa lakia säädettyä.”⁴⁴

¹ Syksyllä 2006 pikaluottoja tarjoavia yrityksiä oli Kuluttajaviraston tietojen mukaan 20, syyskuussa 2007 liki 50. Lainsäädäntöneuvos Katri Kummoinen, Oikeusministeriö, lainvalmisteluosasto, Arviomuistio mahdollisista lainsäädäntötarpeista ns. pikaluottoihin liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi, 28.9.2007 s. 1.

² Oikeustoimilakitoimikunnan mietintö, Komiteamietintö 1990:20.

³ Ks. toimikunnan toimeksianto, KM 1990:20 s. i–iii.

⁴ KM 1990:20 s. 76. Toimikunta totesi myös, että tekniikan kehitys on monissa kohdin poistanut sopimuksentekomenettelyyn liittyviä epävarmuustekijöitä ja että uusi tekniikka on helpottanut todistelua, ks. KM 1990:20 s. 77.

Vakioehtojen käyttämisen osalta toimikunta löysi niin paljon ongelmia, että se päätyi esittämään erityisen vakioehtosopimuslain säätämistä.⁵ Kanta perustui huolelliseen ongelmien selvittämiseen. Toimikunnan kumpaakin peruskannanottoa voidaan pitää varsin perusteltuna. Tekniikan perusominaisuudet ovat ratkaisevassa asemassa uusiin ilmiöihin sovellettavia säännöksiä selvitettäessä ja säännösten soveltuvuutta arvioitaessa. Jos voimassa olevan lainsäädännön avulla ei pystytty selviytymään asianmukaisesti tiedossa olevista tai ennakoitavista ongelmista, on syytä uusia lainsäädäntöä. Sen sijaan ilman kunnollista selvitystyötä ei säännösten laatimiseen kannata heittäytyä. Asianmukaisen lainsäädännön vähimmäisvaatimukseksi onkin asetettu, että ehdotettu säännös on tarpeellinen.⁶

Joskus uudet ilmiöt ovat sellaisia, joissa jää ihmettelemään voimassa olevien säännösten soveltamiskäytäntöä tai sen puuttumista. Töiden ulkoistamisen ja työvoiman vuokrauksen olen yleensä ajatellut toimivan sen vuoksi, että ulkoistajayritys ei ole pystynyt organisoimaan tehtäviä kannattavasti. Muutoinhan ei ole mahdollista pitää edullisena työn teettämistä alihankkijalla tai vastaavalla, kun suorituksesta joudutaan maksamaan sekä palkka sivukuluineen että yrittäjän voiton kattava korvaus. Ulkoistamisen kannattavuuden syy voi olla toinenkin.

Työsopimuslaissa (55/2001) on säädetty keskeiset työsuhteessa noudatettavat normit. Lain 13 luvun 6 §:n mukaan sen säännökset ovat pakottavia, ellei toisin ole säädetty. Sen 2 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan työnantaja on velvollinen maksamaan työntekijälle täyden palkan, jos hän on ollut sopimuksen mukaisesti työnantajan käytettävissä voimatta kuitenkaan tehdä työtä työnantajasta johtuvasta syystä, ellei toisin sovita. Palkanmaksu voidaan keskeyttää lomauttamalla työntekijä työsopimuslain 5 luvun säännösten mukaisesti. Säännöksistä seuraa, että työnantaja, joka ei ole onnistunut tekemään tuotteidensa myyntiä koskevia sopimuksia riittävästi, vapautuu palkanmaksuvelvollisuudesta lomauttamalla työntekijän taloudellisilla tai tuotannollisilla syillä työsopimuslain 5 luvussa säädettyä menettelyä noudattaen.

Työvoiman vuokrausta koskevia yrityksiä säännökset eivät näytä koskevan. Ne maksavat palkkaa työntekijälle vain, jos tämä on voitu sijoittaa toiseen yritykseen eli yritys on onnistunut tuotteidensa myynnissä. Lomautusmenettely ei näytä olevan tarpeen. On selvää, että yrityksen tuottavuus johtuu osittain siitä, ettei sen tarvitse maksaa palkkaa työntekijöilleen samalla tavalla kuin muiden työnantajien. Työvoiman pysyvyys tuotannollisissa yrityksissä olisi ehkä voitu turvata vapauttamalla työnantajat maksamasta palkkaa liiketoiminnan mennessä huonosti. Vuokratyövoimaan siirtymisen hyödyt olisivat selvästi pienentyneet.

Uusista ilmiöistä selvittää usein vanhojen säännöksiä avulla. Aina ei kuitenkaan niin ole. Uusien säännöksiä tarve on kuitenkin aina selvitettävä ennen niiden valmisteluun ryhtymistä. Seuraavassa aion tarkastella, miten kahden eri ilmiön ongelmia voidaan ratkaista perinteisen säännösten avulla. Ensimmäinen liittyy alaikäisen henkilön puhelimen käyttöön ja siinä syntyvien velkojen maksamiseen, toinen pikaluottoihin.

⁵ Perusteluista ks. KM 1990:20 s. 293–301.

⁶ Hallituksen esityksen laatimisohteet, Oikeusministeriön julkaisu 2004:4 s. 9 ja 14, Helsinki: Oikeusministeriö – Edita 2004.

Alaikäinen, puhelin ja velkaantuminen

Kysymyksiä

Kun alaikäisen käyttöön hankitaan puhelin, sen omistusoikeus luovutetaan usein alaikäiselle. Puhelinta voi käyttää verkossa vain teleyrityksen kanssa tehdyn sopimuksen perusteella. Teleyritys ei kelpuuta sopimuskumppanikseen vajaavaltaista, vaan puhelinliittymäsopimus solmitaan teleyrityksen ja vajaavaltaisen huoltajan kesken. Näin ollen on selvää, että huoltaja on velvollinen maksamaan teleyrityksen palveluista syntyvät puhelimen käyttömaksut.

Jos sovitut maksut jäävät maksamatta, on teleyrityksellä viestintämarkkinalain (23.5.2003/393) 73 §:n 1 momentin nojalla oikeus sulkea liittymä. Maksun on säännöksen 2 momentin 2 kohdan mukaan kuitenkin liitettävä viestintäpalvelun vastaanottamiseen. Jos kyse on teleyrityksen perimästä muusta maksusta, liittymää ei saa sulkea, vaikka erääntynyt maksu olisikin jäänyt maksamatta.⁷

Viestintämarkkinalain 80 §:ssä säädetään telelaskun erittelystä. Säännöksestä saa hyvän kuvan siitä, mitkä perityt maksut ovat syntyneet liittymäsopimukseen perustuvien palveluiden vastaanottamisesta. Laskusta pitää vaikeuksitta käydä esille ainakin seuraavista suoritteista maksettavat erät:

- 1) paikallispuhelut ja 2–4 kohdassa tarkoitetuista puheluista perityt verkkokorvaukset;
- 2) kaukopuhelut;
- 3) kansainväliset puhelut;
- 4) matkaviestinpuhelut;
- 5) perusmaksut;
- 6) tekstiviestit, kuvaviestit ja muut viestit;
- 7) datansiirtopalvelut.

Viestintämarkkinalaissa on otettu huomioon se, että teleyrityksen laskuun voi sisältyä muita kuin viestintäpalveluihin liittyviä eriä. Viestintämarkkinalain 80 §:n 2 momentin mukaan nimittäin teleyrityksen on laskun suuruudesta riippumatta ilman pyyntöä ja maksutta eriteltävä laskussa muista palveluista kuin viestintäpalveluista aiheutuneet maksut.

Viime aikoina keskustelun piirissä ovat olleet maksut, jotka ovat syntyneet pelaamalla matkapuhelimella tv-pelejä. Kuluttajaviraston julkaisussa Ajankohtaista kuluttajaoikeudesta 6/2006⁸ otsikoitiin kirjoitus seuraavasti: Selkoa operaattorin, palveluntarjoajan ja alaikäisen kolmiodraamaan. Ongelmallisin sana otsikossa on selkoa, mutta ongelmallisia ovat ratkaisun perustelutkin. Tapaus on kuvattu ratkaisun kuluttajavalituslautakunta 19.7.2006, 2940/39/05,⁹ alussa seuraavasti:

⁷ Hallituksen esitys Eduskunnalle viestintämarkkinoita koskevan lainsäädännön muuttamisesta, HE 112/2002 vp s. 162.

⁸ Julkaisu on osoitteessa <http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/ba0c81eb-81a0-48fb-b5a9-525e0f9551b2.aspx>, vierailtu 21.2.2008 klo 12.15.

⁹ Osoitteessa <http://www.kuluttajavalituslautakunta.fi/paatokset.php?action=read&id=373>, vierailtu 21.2.2008 klo 12.20.

Kuluttaja (jäljempänä K) on sopinut elinkeinonharjoittaja 1:n (jäljempänä EH1) matkapuhelinliittymästä, joka on hänen alaikäisen poikansa käytössä. K:n poika on kesä–heinäkuussa 2005 käyttänyt liittymää elinkeinonharjoittaja 2:n (jäljempänä EH2) tuottamien mobiilipelien pelaamiseen. EH1:n 11.7.2005 päivätyssä laskussa EH2:n sisältöpalvelujen osuus oli 2 175,58 euroa ja 10.8.2005 päivätyssä laskussa 910,75 euroa.

Tapahtumakuvauksesta voidaan osoittaa helposti oikeudelliset ongelmat. Kuluttaja (huoltaja) on sopinut liittymästä ja sitoutunut maksamaan teleyritykselle (EH1) viestintäpalvelumaksut. Laskussa on EH2:n tuottamista sisältöpalveluista vaadittu yli 3 000 euroa. Onko huoltaja sitoutunut maksamaan nekin? Asian voi ilmaista toisinkin. Onko huoltaja liittymäsopimuksessa annetun sitoumuksen perusteella velvollinen maksamaan kaikki teleyritykselle perittäväksi siirretyt maksut, joiden syntyminen jotenkin liittyy puhelimen käyttöön? Ongelmakokonaisuuteen kuuluu läheisesti kysymys, olisiko EH2:lla oikeus vedota liittymäsopimukseen ja vaatia maksu suoraan huoltajalta.

Maksuvelvollisuutta voidaan lähestyä toiseltakin kannalta. Huoltaja on tehnyt liittymäsopimuksen teleyrityksen kanssa, koska alaikäinen ei ole voinut sopimusta tehdä. Sopimusta tehtäessä on selkeästi ilmaistu puhelimen tulevan lapsen käyttöön. Onko huoltaja hankkiessaan puhelimen lapselle samalla valtuuttanut lapsen tekemään itseään sitovia sopimuksia? Voisiko oikeus käyttää huoltajan hankkimaa liittymää olla osoitus sopimuksen nojalla saadusta asemasta, johon lain tai yleisen tavan mukaan liittyy kelpoisuus toimia teleyrityksen sopimuskumppanin puolesta ja tätä sitovasti?¹⁰

Jos alaikäisen ei voida katsoa toimineen huoltajan tai vastaavan nimissä valtuutettuna, jäljelle jää kysymys, voiko vajaavaltainen tehdä itse velkaa.

Vastauksia

Sopimusoikeudellinen lähtökohta

Olen käsitellyt puhelimen käyttöön liittyviä ongelmia aikaisemmin kirjoituksessani Edustukseen liittyvistä ongelmista.¹¹ Ongelmat eivät näytä muuttuneen vuosien saatossa eikä toisaalta ole ilmennyt mitään erityistä uutta, minkä vuoksi olisi syytä muuttaa ongelmien ratkaisuja. Sen vuoksi tyydyn tässä lähinnä esittämään lopputuloksia ja eräitä lisähuomautuksia.

Kun huoltaja sopii puhelinliittymän käyttämisestä teleyrityksen kanssa, hän sitoutuu maksamaan puhelinliittymän käytöstä teleyritykselle syntyvät saatavat. Sitoumus annetaan vain teleyritykselle. Tältä osin velvollisuus maksaa teleyrityksen lasku on kiistaton. Se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tekstiviestin sovitun hinnan ollessa seitsemän senttiä huoltajan on maksettava tekstiviestin lähettämisestä seitsemän senttiä. Asiaan ei vaikuta mitenkään se, että soittaja

¹⁰ Ks. varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (13.6.1929/228, oikeustoimilaki) 10 §:n 2 momentti.

¹¹ Ari Saarnilehto: Edustukseen liittyvistä ongelmista, teoksessa Ari Saarnilehto (toim.): Valtuutuksesta hovioikeuskäytännön valossa, Helsinki: Kauppakaari Oy Lakimiesliiton kustannus 1997 s. 1–30.

on alaikäinen, onhan huoltaja nimenomaan sitoutunut maksamaan alaikäisen puhelimen käytöstä syntyvät maksut.

Myös palveluyritykset (edellä EH2) tekevät teleyrityksen kanssa sopimuksen liittymästään. Siinä voidaan sopia paitsi liittymästä ja sen käytöstä syntyvistä maksuista myös siitä, että teleyritys perii palveluun soittavalta puhelimen käyttäjältä puhelinlaskussa palvelun hinnan. Viestintämarkkinalaissa on otettu huomioon, että teleyritykset perivät maksuja muistakin kuin omista palveluistaan. Se ilmenee esimerkiksi edellä mainitusta viestintämarkkinalain 73 §:stä, mutta se ei ole ainoa säännös, jossa teleyrityksen perintätoiminta on otettu huomioon.

Viestintämarkkinalain 78 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus estää muun palvelun kuin viestintäpalvelun käyttäminen, jos käyttäjä ei maksa muusta palvelusta aiheutunutta eräänäntä laskua kahden viikon kuluttua maksukehotuksen lähettämisestä.¹² Säännös koskee selvästi tyyppillisesti puhelimella hankittavia palveluita, kuten erilaisten pelien pelaamista puhelimella. Kun teleyritys on laskuttaja, sille tulee automaattisesti tieto maksun maksamatta jättämisestä ja se voi estää soittamisen palvelunumeroon.

Säännökset ovat yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaisia. Sopimukselle on ominaista kahden osapuolen suhteen korostaminen. Sopijapuolet perustavat välilleen erityissuhteen. Sopimuksen ulkopuoliset ovat sopimukseen nähden sivullisia.¹³ Kuluttaja ja teleyrityksen sopimukseen nähden muut teleyrityksen sopijapuolet ovat sivullisia, samoin kuluttaja on sivullinen teleyrityksen ja esimerkiksi elinkeinoharjoittajan (esim. EH2) sopimussuhteessa.

Hemmo on tiivistänyt sivullisen oikeusasemaa koskevat pääsäännöt kahteen yleisesti hyväksyttyyn lausumaan: 1. Sopimuksella ei voida perustaa velvollisuuksia kolmannelle. 2. Kolmas ei saa muiden henkilöiden sopimuksen perusteella oikeuksia.¹⁴ Teleyritys ei voi palvelunharjoittajan kanssa tekemällään sopimuksella perustaa velvollisuuksia ulkopuoliselle, esimerkiksi jollekin toiselle sopimuskumppanilleen. Toisaalta palvelunharjoittaja ei saa oikeuksia teleyrityksen muita sopimuskumppaneita kohtaan.

Esitetty tarkoittaa, että teleyritys ei voi jonkun elinkeinoharjoittajan kanssa tekemällään sopimuksella saada huoltajaa velvoitetuksi maksamaan alaikäisen puhelinpalvelujen käyttämisestä syntyneitä velkoja noiden palvelujen tuottajalle. Toisaalta palveluntuottaja ei myöskään saa huoltajan sopimuksen perusteella oikeutta laskuttaa huoltajaa alaikäisen käyttämistä palveluista. Huoltaja vastaa vain teleyritykselle sen tuottamista viestintäpalveluista.

Valtuutus

On mahdollista katsoa, että alaikäinen sopii puhelimella soittaessaan palvelusta huoltajansa nimissä soiton vastaanottajan kanssa. Tällöin on otettava huomioon edustuksen oikeusvaikutusten yleiset edellytykset. Siten on edellytettävä, että edustaminen on luvallista, että edustaja

¹² HE 212/2002 vp s. 164.

¹³ Ks. esim. Mika Hemmo: Sopimusoikeus II s. 407, toinen, uudistettu painos, Helsinki: Talentum 2003.

¹⁴ Hemmo II 2003 s. 408.

toimii edustetun nimissä ja että edustusvalta on syntynyt oikein.¹⁵ Kun palvelua tilataan puhelimitse tekstiviestinä, harvoin viesti alkanee niin, että siinä ilmoitetaan, kenen nimissä toimitaan. En kuitenkaan kiinnitä tähän huomiota, koska osittain kysymys on siitä, saadaanko olettaa, että viestintämaksut maksava on tilaaja (sopimuspuoli) palveluista sovittaessa.

Kysymys kuuluu, onko puhelimen haltijalla asemavaltuutus toimia puhelinliittymäsopimuksen tehneen henkilön nimissä ja puolesta palveluja tilattaessa. Valtuutustyypeistä kysymykseen tulisi lähinnä asemavaltuutus. Joskus, kun sama henkilö toistuvasti tilaa palveluja liittymän haltijan puolesta ja tämä toistuvasti maksaa syntyneet laskut, olosuhteista voi johtua, että katsotaan sallimisperusteisen valtuutuksen¹⁶ syntyneen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että huoltajan on syytä maksettuaan laskun kahdesti tai useammin ilmoittaa palveluntarjoajalle, ettei hän enää maksa tietyllä puhelimella tilatuista palveluksista, koska soittajalla ei ole kelpoisuutta edustaa häntä palveluja tilattaessa.

Koska valtuutettu voi olla alaikäinen,¹⁷ myös lapsi voi toimia huoltajansa valtuutettuna. Puhelimen antaminen lapsen käyttöön ja liittymäsopimuksen tekeminen voivat olla toimia, joilla huoltaja edesauttaa alaikäisen puhelimen käyttöä. Mutta voidaanko näiden toimien katsoa perustavan alaikäiselle asemavaltuutuksen toimia huoltajan nimissä hänen puolestaan?¹⁸

Asemavaltuutus edellyttää oikeustoimilain 10 §:n 2 momentin mukaan, että jollakin toisen toimessa ollen tai muuten toisen kanssa tekemänsä sopimuksen johdosta on sellainen asema, että siihen lain tai yleisen tavan mukaan liittyy määrätynlainen kelpoisuus toimia tämän puolesta. Alaikäisen aseman tulisi siis perustua vastuussa olevan huoltajan kanssa tehtyyn sopimukseen. Puhelimen käyttäminen ei ole osoitus sopimuksesta, sillä puhelimen omistusoikeus voi kuulua alaikäiselle. Liittymäsopimukseen ei voi oikeuttaa tekemään sopimuksia maksajan (huoltajan) nimissä, koska siinä sen tekijä sitoutuu vain maksamaan viestintäpalvelut. Tästä maksuvelvollisuudesta ei voida johtaa sitä, että viestintäpalvelujen maksaja on antanut soittajalle oikeuden tehdä sopimuksia hänen nimissään. Yleinen tapa ei liitä tällaista kelpoisuutta toimia toisen puolesta puhelimen hallintaan.¹⁹

On myös huomattava, että sopimukseen vetoavan on pystyttävä näyttämään, että sopimus on syntynyt.²⁰ Jos hän katsoo, että vastapuolta on edustanut valtuutettu, hänen on kyettävä todistamaan myös valtuutus.²¹ Puhelimen välityksellä hankittavia palveluja tarjoavaa elinkeinonharjoittajaa ei ole vapautettu tästä todistelusta. Jos huoltaja kiistää vastuunsa, järjestäjän on esimerkiksi televisiopelien pelaamisesta tehtävän sopimuksen osalta esitettävä näyttö sekä sopimuksesta huoltajan kanssa että alaikäisen kelpoisuudesta sopimuksen tekemiseen. Kun pelk-

¹⁵ Ks. esim. Ari Saarnilehto: Sopimusoikeuden perusteet s. 78–79, 6., uudistettu painos, Helsinki: Talentum 2005.

¹⁶ Ks. Mika Hemmo: Sopimusoikeus I s. 511–512, toinen, uudistettu painos, Helsinki: Talentum 2003.

¹⁷ T. M. Kivimäki – Matti Ylöstalo: Suomen siviilioikeuden oppikirja, Yleinen osa s. 303, toinen, uudistettu laitos, Porvoo – Helsinki: WSOY – Suomalainen Lakimiesyhdistys 1964.

¹⁸ Saarnilehto 1997 s. 21–23.

¹⁹ Ks. myös KM 1990:20 s. 74–75, jossa on pohdittu tunnistusvälineen hallinnan merkitystä. Toimikunta suhtautui kielteisesti siihen, että asemavaltuutus voisi perustua laitteen käyttöoikeuteen.

²⁰ Jouko Halila: Todistustaakan jaosta silmällä pitäen erityisesti varallisuus oikeudellisia oikeussuhteita s. 123–136, Porvoo – Helsinki: WSOY – Suomalainen Lakimiesyhdistys 1955.

²¹ Halila 1955 s. 136–145.

kä puhelimen käyttöoikeus ei riitä näyttämään asemavaltuutusta, pelin tarjoajan todistustaakka on hankala täyttää.

Alaikäisen vastuu velasta

Edellä on todettu, että huoltaja ei ole vastuussa alaikäisen velaksi hankkimien muiden puhelinpalvelujen kuin viestintäpalveluiden maksamisesta liittymäsopimuksen perusteella eikä sen vuoksi, että alaikäinen puhelinta käyttäessään toimisi hänen valtuutettunaan. Onko vajaavaltainen alaikäinen sitten itse vastuussa toimistaan?²²

Holhoustoimilain 23 §:n mukaan vajaavaltaisella, esimerkiksi lapsella, ei ole oikeutta itse vallita omaisuuttaan eikä tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, ellei toisin ole säädetty. 24 §:n 1 momentin nojalla vajaavaltainen voi kuitenkin tehdä oikeustoimia, jotka ovat olosuhteisiin nähden tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Seuraavan pykälän 1 momentissa säädetään vajaavaltaisen oikeudesta käyttää omalla työllään ansaittuja ja edunvalvojan hänen käyttöönsä antamia varoja. Vajaavaltaisella on oikeus määrätä niistä. Vajaavaltaisella on oikeus määrätä myös edellä mainitun omaisuuden tuotosta sekä siitä, mikä on tullut tällaisen omaisuuden sijaan.

Vajaavaltaisen oikeudesta tehdä velkaa ei ole erikseen säädetty. Mainituissa säännöksissä ei ole oikeutettu vajaavaltaista ottamaan lainaa tai muuten velkaantumaan. Ennen nykyistä lakia voimassa olleiden sääntöjen mukaan katsottiin, ettei vajaavaltaisella ollut velanteko-oikeutta.²³ Holhoustoimilain säätämisen yhteydessä siihen ei haluttu muutosta.²⁴ Jos vajaavaltainen velkaantuu oikeustoimin, oikeustoimi ei holhoustoimilain 26 §:n 1 momentin mukaan sido häntä, jollei hänen edunvalvojansa ole antanut siihen suostumustaan. Mahdollista on, että oikeustoimi tulee sitovaksi asianmukaisen jälkikäteisen hyväksynnän perusteella.

Jos oikeustoimi, jonka vajaavaltainen on tehnyt ilman tarvittavaa suostumusta, ei tule sitovaksi, on kummankin osapuolen holhoustoimilain 28 §:n 1 momentin mukaan palautettava, mitä hän oikeustoimen perusteella on vastaanottanut tai, jollei tämä ole mahdollista, korvattava sen arvo. Vajaavaltainen ei kuitenkaan ole velvollinen suorittamaan korvausta yli sen, mitä on käytetty hänen kohtuulliseen elatukseensa tai mikä muutoin on tullut hänen hyödykseen. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei alaikäisen tarvitse maksaa esimerkiksi tekstiviestein pelaamista peleistä.

²² Saarnilehto 1997 s. 19–20. Kirjoituksen laatimisen jälkeen on holhouslaki (19.8.1898/34) kumottu lailla holhoustoimesta (1.4.1999/442). Vaikka alaikäisen oikeus tehdä oikeustoimia ei juuri muuttunut, on keskeiset säännöt otettu esille tässäkin kirjoituksessa ja viitattu voimassa oleviin säännöksiin.

²³ Ks. esim Eva Gottberg: Perhe, lapsi ja yhteiskunta s. 179, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 1988.

²⁴ 24 Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi, HE 146/1998 vp, 23, 24 ja 25 §:n yksityiskohtaiset perustelut (sähköinen versio, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980146>, vierailtu 24.2.2008 klo 23.55).

Kuluttajavalituslautakunnan ratkaisu

Kuluttajavalituslautakunta antoi seuraavansisältöisen suosituksen edellä mainitussa jutussa 19.7.2006, 2940/39/05:

”Kuluttajavalituslautakunta suositaa, että EH1 jättää perimättä kolmasosan heinä- ja elokuun 2005 laskuihin sisältyvistä yhteensä 3 086,33 euron sisältöpalvelumaksuista ja että EH2 palauttaa K:lle perusteettomana etuna sille sisältöpalveluista mahdollisesti tilitetyt tai tilitettävät suoritukset.”

Sovittelusäännön käyttäminen ei koskaan luo selvyyttä. Sovittelu on aina tapaussidonnaista. Olosuhteet velan syntymisessä vaihtelevat, määrät vaihtelevat, henkilöiden iät ja sukulaisuussuhteet vaihtelevat. Siten ei ole selvää, että seuraavalla kerrallakin soviteltaisiin yksi kolmasosa pois maksuvelvollisuudesta. Kuluttajavalituslautakunta ei suosittanutkaan sovittelua ratkaisusaan 13.3.2007, 2030/39/2006.

Suositus ei ollut sattumaa. Rahaa kierrätetään samalla tavalla myös edellisessä kappaleessa mainitun ratkaisun suosituksen mukaan. Selkoa on meille siten annettu niin, että huoltajan on maksettava kaikki tai soviteltu määrä palvelun käytöstä syntyneestä velasta, teleyritys tilittää sen palvelun tarjoajalle, joka palauttaa sen maksajalle. Tekisi mieli kysyä, mitä järkeä on kierättää raha teleyrityksen ja palveluyrityksen kautta takaisin huoltajalle tai muulle maksajalle. Onko tämä tosiaan ratkaisu, joka toi selvyyttä asiaan?

Kuluttajavalituslautakunnan perusteluista löytyy lisääkin erikoisuuksia:

”Kuten lautakunnan täysistunto on 3.4.2006 tekemässään päätöksessä (dnro 565/39/2005) todennut, pelkästään tällä perusteella (= puhelimen käyttö, lisäys tässä) lapsella ei voida katsoa olleen kelpoisuutta sopia kyseessä olevan kaltaisesta ja arvoisesta palvelusta K:n puolesta. Mahdollisen sallimisperusteisen valtuutuksen lisäksi muutakaan perustetta, jonka vuoksi K:n ja EH2:n välillä voitaisiin katsoa olevan sitova sopimus tai erillisiä sopimuksia ei ole esitetty. Näin ollen EH2:lla ei ole oikeudellista perustetta saada suorituksia K:lta.

Valitusasiakirjojen mukaan K ei ole maksanut riidanalaisia tekstiviestimaksuja puhelinoperaattorille eikä maksuista näin ollen ilmeisesti ole tilitetty EH2:lle kyseisen palvelun perusteella suorituksia. Siltä osin kuin suorituksia on mahdollisesti tilitetty EH2:lle tai niitä tilitetään sille, se on saanut tai saa K:n kustannuksella perusteetonta etua, jonka se on velvollinen palauttamaan K:lle.”

Lainatusta osuudesta ilmenee, että kuluttajavalituslautakunta on oikein katsonut, ettei huoltaja ole velkaa palveluntuottajalle. Toisaalta perusteluissa on katsottu, että huoltaja on vastaavan määrän velkaa teleoperaattorille, koska hän on sitoutunut maksamaan palvelumaksut. Tähän on päästy, kun on jätetty erottelematta viestintäpalvelut ja muut palvelut toisistaan samalla tavalla kuin viestintämarkkina-alaissa. Liittymän ottajan maksuvelvollisuus on saanut erikoisen sisällön. Palvelun tuottajan siirtäessä perusteettoman saatavan teleyritykselle perittäväksi syntyy ”velalliselle” maksuvelvollisuus. Sen peruste näyttää siten olevan perusteettoman saatavan siirtämistä koskeva oikeustoimi.

Kuluttajavalituslautakunnan ratkaisua voidaan pitää tältä osin todella kummallisena. Velan siirtäminen perittäväksi ei muuta velan sisältöä. Se ilmenee saatavan perinnästä annetusta lais-takin (22.4.1999/513). Sen 1 §:n mukaan perinnällä tarkoitetaan ”toimenpiteitä, joiden tarkoi-tuksena on saada velallinen vapaaehtoisesti suorittamaan *velkojan saatava*”. Asiaa voidaan lä-hestyä myös saatavan siirtoa koskevien sääntöjen näkökulmasta. Toistaiseksi yleisenä periaat-teena on pidetty velkakirjalain (31.7.1947/622) 27 §:stä ilmenevää sääntöä: ”Tavallisen velka-kirjan luovutus eli siirto ei tuota uudelle velkojalle velalliseen nähden parempaa oikeutta kuin luovuttajalla oli, paitsi milloin toisin on erikseen säädetty.”

Jos jonkun liikeidea on tarjota alaikäisille vastikkeellisia pelejä luotolla, ei liikeidean toimi-mista ole syytä tukea. Syytä ei ole myöskään tukea olemattomien velkojen perimistä, kun viime aikoina on yleensä pyritty täysin toisenlaiseen kehitykseen. Kuluttajavalituslautakunnan esillä olleiden ratkaisujen perusteluissa on näiltä osin niin monta ongelmallista, meillä yleensä nou-datettujen sääntöjen vastaisesti ratkaistua kysymystä, että toivoisi kuluttajariitalautakunnan ottavan vastuukysymykset uudelleen arvioitavaksi.

Pikaluotto

Pikaluottojen myöntäminen on yleistynyt nopeasti. Se näkyy pikaluottoyritysten määrän nou-sun lisäksi tili- ja kertaluottojen osuuden kasvuna velkomustuomioissa. Osuus oli vuonna 2005 18,2 prosenttia ja alkuvuonna 2007 34,7 prosenttia. Vuoden 2005 tuomioista alle 200 eu-ron velkaa koski 2100 kappaletta ja seuraavana vuonna noin 5700 kappaletta. Myös velkomus-tuomioiden määrä on kasvanut selvästi tammi–kesäkuussa 2007 edellisiin vuosiin verrattu-na.²⁵ Luvut kuvastavat sekä pikaluottojen myöntämisen lisääntymistä että niistä aiheutuvia maksuvaikeuksia. Sen vuoksi ei olekaan kummallista, että syntyviin ongelmiin pyritään rea-goimaan.

Oikeusministeriön arviomuistiossa pikaluottojen ongelmia on lueteltu viisi. Ensimmäisenä on mainittu luottojen ottaminen toisen nimiin, erityisesti se, että alaikäiset ottavat luottoja vanhempiensa matkapuhelimella. Muistiossa pidetään tarpeellisenä säätää luotonantajalle ni-menomainen velvollisuus tunnistaa lainanhakija luotettavasti.²⁶ Toisaalta luotonantajan vel-vollisuus näyttää, kuka on sen kanssa tehnyt luottoa koskevan sopimuksen, tarkoittaa käytän-nössä, että sen on tunnistettava luotonottaja riidan varalta. Tältä osin ei ole mitään syytä tinkiä näytöstä velkomustuomioita annettaessa.

Toinen ja kolmas ongelma liittyvät pikaluoton kustannuksiin. Muistion mukaan lainanha-kija ei voi vaivatta vertailla pikaluoton hintaa muiden luottojen hintaan.²⁷ Tällä ei voitane tar-koittaa vertailua muihin pikaluottoihin, koska yleisenä periaatteena näyttäisi olevan sen hin-

²⁵ Arviomuistio 2007 s. 2.

²⁶ Arviomuistio 2007 s. 3–4.

²⁷ Arviomuistio 2007 s. 4–5.

nan ilmoittaminen, joka kahden viikon tai muun laina-ajan kuluttua on maksettava takaisin. Pikaluottoja voidaan keskenään verrata suoraan maksettavien euromäärien perusteella.

Esimerkiksi hallussani olleiden neljän yhtiön²⁸ ehtojen mukaan 100 euron luotosta oli maksettava kahden viikon kuluttua takaisin kolmessa tapauksessa 120 euroa ja yhdessä 118,50 euroa. Sen lisäksi maksettavaksi voi tulla puhelinlaskun yhteydessä kahdesta tekstiviestistä 3, 3,80 tai 4 euroa, mutta tätä maksua ei ole kaikilla yhtiöillä. Näillä tiedoilla vertailu ei ole kovin hankalaa.

Vertailu muun tyyppisiin luottoihin on vaikeaa. Jos rahat pitää saada tilille nopeasti, vaihtoehtoja pikaluotolle ei juuri ole. Toisaalta pikaluoton ottaja tuskin luulee saavansa edullisen luoton. Hän haluaa rahat pikaisesti käyttöönsä ja maksaa siitä ylimääristä. Yksi tapa vertailla pikaluottoja ja muita luottoja keskenään olisi kiinnittää huomiota käsittely- ja toimituskuluihin. Palaan tähän jatkossa.

Kolmas ongelma on, että luotoista perittävät korot ja muut kulut ovat korkeita sekä luottoaikana että luoton maksun viivästyessä.²⁹ Viivästysseuraamuksia en ota tässä esille, koska viivästyskorko on pakottavasti säännelty korkolaissa (20.8.1982/633) ja kuluttajasaatavien perintäkulujen enimmäismäärät saatavien perinnästä annetun lain 10 a §:ssä. Viivästyskorkosääntelyyn ei arviomuistionkaan mukaan liity pikaluottojen takia välttämättömiä muutostarpeita.³⁰

Kuluttajansuojalain 7 luvun 6 §:n 1 momentin mukaan kertaluottoa myönnettäessä on kuluttajalle ilmoitettava todellinen vuosikorko. Saman luvun 22 §:ssä säädetään, että kauppa- ja teollisuusministeriö voi antaa tarkempia määräyksiä muun muassa todellisen vuosikoron laskemisesta. Todellinen vuosikorko on määritelty kuluttajansuojalain 7 luvun 2 §:n 7 kohdassa. Sen mukaan todellisella vuosikorolla tarkoitetaan korkoprosenttia, joka saadaan laskemalla luottokustannukset vuosikorkona luoton määrälle lyhennykset huomioon ottaen. Määritelmästä näkyy heti, että kyse on luottokustannusten muuttamisesta vuosikoroksi. Siihen sisältyvät muutkin luottokulut kuin pääomalle maksettava korko. Kyse on tavasta verrata luottojen kustannuksia keskenään kokonaisvaltaisesti.³¹

Todellinen vuosikorko ei ole vain kuluttajan velaksi saamalle rahamäärälle laskettava korko, vaan laskennallinen suure, jolla kuvataan käteishinnan ja luottohinnan välistä kustannuseroa.³² Sen ilmoittaminen edistää osaltaan kuluttajan mahdollisuuksia tehdä kulutus päätös asiallisin perustein. Päätöksentekoa varten kuluttajan on saatava tietää luottosuhteen taloudellinen edullisuus, jossa keskeinen kriteeri on todellinen vuosikorko. Kulujen kokonaisvaltaisuutta kuvaa hyvin se, että mukaan lasketaan menetetyt alennuksetkin.³³

²⁸ Hallussani ovat Monetti Oy:n, Vipster Oy:n, OPR-Vakuus Oy:n ja Europea Rahoitus Oy:n pikaluoton ehdot. Koska pikaluottoyhtiöitä on lähes 50, otos on pieni, mutta riittävä tämän kirjoituksen tarpeisiin.

²⁹ Arviomuistio 2007 s. 5–7.

³⁰ Arviomuistio 2007 s. 7.

³¹ Hallituksen esitys Eduskunnalle kulutusluottoja koskevaksi lainsäädännöksi, HE 88/1985 vp s. 1 ja 5–7.

³² HE 88/1985 vp s. 23.

³³ Thomas Wilhelmsson: Suomen kuluttajansuojajärjestelmä s. 244–246, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus 1991. Wilhelmsson käyttää todellisesta vuosikorosta nimitystä efektiivinen korko.

Todellisen koron laskemisesta on säädetty kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksessä kuluttajansuojalain 7 luvun eräiden säännösten soveltamisesta (874/1986). Todellinen vuosikorko on sen mukaan laskettava siten kuin Euroopan parlamentin ja neuvoston 16. päivänä helmikuuta 1998 kulutusluottoja koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä annetun direktiivin 87/102/ETY muuttamisesta antamassa direktiivissä 98/7/EY säädetään.

Kuluttajansuojalain 7 luvun 4 §:n mukaan todellista vuosikorkoa ei tarvitse ilmoittaa, jos luottoaika on enintään kolme kuukautta. Alle 1000 markan (168 euron) luoton osalta on mahdollista määrätä, ettei ilmoitusta tarvitse tehdä. Siitä onkin määrätty eräiden kuluttajansuojalain 7 luvun soveltamista koskevista poikkeuksista annetun asetuksen (30.12.1993/1602) 1 §:ssä.

Pikaluotoillekin on voitu laskea todellinen vuosikorko ja ilmoittaa se luottoehdoissa. Kun takaisin joudutaan maksamaan 118,50 euroa kahden viikon kuluttua, todellinen vuosikorko on luottoehtojen mukaan 482 prosenttia. 20 euron toimituskulujen ja kahden tekstiviestin hinnan mukaan laskettuna todellinen vuosikorko nousee jo 620 prosenttiin. Todellinen vuosikorko voi olla vieläkin suurempi. Pikaluottojen myöntäjiä onkin epäilty koronkiskonnasta. Syynä on se, että pikaluoton todellinen vuosikorko laskettuna kulutusluotoista säädetyllä tavalla voi nousta yli tuhannen prosentin. Kysymys kuuluu, voidaanko todellisesta korosta tehdä se johdopäätös, että kyse on koronkiskonnasta.

Luotto- eli koronkiskonnasta säädetään rikoslain (1889/39) 36 luvun 6 §:n 2 momentissa. Vuonna 1990 annetun säännöksen (L 1990/769) mukaan koronkiskonta edellyttää, että luotonannossa otetaan tai edustetaan itselle tai toiselle korkoa tai muuta taloudellista etua, joka huomattavasti ylittää julkisen valvonnan alaisten rahalaitosten vastaavassa luotonannossa otettaman tavanomaisen koron. Koron ottaminen tarkoittaa säännöksessä koron tosiasiallista vastaanottamista tai perimistä, koron edustaminen, että korosta on ehditty tehdä sitova sopimus. Korkoon rinnastetaan provisio, lainanuudistusmaksu tai muu luoton myöntämiseen liittyvä hyvyys.³⁴

Perinteisessä koronkiskonnassa on kyse velallisalioitteisesta luotottamisesta. Rangaistavuus ei edellytä velallisen ymmärtämättömyyden tai hädänalaisen aseman hyväksi käyttämistä. Riittää, että korko on selvästi kohtuuttoman suuri.³⁵ Säännös soveltuu siten myös pikaluottoon, jonka velallinen omasta aloitteestaan toimintansa luonteen täysin ymmärtäen ottaa matkapuhelimen välityksellä.

Koron kohtuuttomuus arvioidaan tapauskohtaisesti. Arviointiin vaikuttaa luotonantajan riski, jolla voidaan perustella tavanomaisen pankkikoron ylittämistä etenkin silloin, kun luotolla ei ole vakuuksia tai luotonsaajalla on luottorekisterimerkintöjä. Huomioon on otettava, että rahoitusyhtiöt perivät säännönmukaisesti korkeampaa korkoa kuin pankit. Myös lainan

³⁴ Ari-Matti Nuutila: Petos ja muu epärehellisyys s. 1182, teoksessa Olavi Heinonen – Pekka Koskinen – Tapio Lappi-Seppälä – Martti Majanen – Kimmo Nuotio – Ari-Matti Nuutila – Ilkka Rautio: Rikosoikeus, toinen, uudistettu painos, Helsinki: WSOY Lakitieto 2002 s. 1153–1184. Teksti oli muuttamaton teoksen verkkoversiossa 19.2.2008 klo 11.42, osoite <http://www.wsoypro.fi/wsoypro.aspx?prevpos=RI111.23277&page=selain&ts=jo&xpos=RI111.51064&offset=0.456>.

³⁵ Nuutila 2002 s. 1183.

suuruus ja maksuaika vaikuttavat kohtuuttomuusarvostelussa. Pienellä ja lyhyeksi ajaksi otetulla luotolla on yleensä korkeampi korko kuin pitkäaikaisella suurella lainalla.

Koronkiskonnassa on kyse todellisten maksujen perimisestä, ei laskennallisesta suureesta. Pikaluoton todellinen vuosikorko on lähes 500 prosenttia, kun kahden viikon laina-ajan jälkeen joudutaan maksamaan 118,50 euroa 100 euron luotosta. Jos velallinen pitää samaansa 100 euroa vuoden, hän joutuu maksamaan luotolle korkolain mukaista viivästyskorkoa eli nykyisen korkokannan mukaan 11,50 euroa vuodessa. Jos jätetään huomiotta kahden viikon sovittu laina-aika, korkoa ja muita kuluja kertyy vuodessa 30 euroa eli kaikki koroksi muutettuna korko on 30 prosenttia vuodessa. Perintäkuluja ei ole tässä otettu huomioon, koska niiden enimmäismäärästä on erikseen säädetty ja velkoja on oikeutettu perimään ne velalliselta joka tapauksessa velallisen sopimusrikkomuksen vuoksi.

Jo tämä esimerkki osoittaa, että todellista vuosikorkoa ei voida käyttää sille vieraaseen tarkoitukseen eli sen selvittämiseen, syyllistyykö velkoja koronkiskontaan.³⁶

Koska viivästysajalta perittävä korko on pakottavasti säännelty korkolaissa, kiskonnan peruste voinee löytyä vain velalliselle maksettavaksi tulevista toimitusmaksuista. Sosiaalista luotonantoa opiskelijoille harjoittavan Turun yliopiston ylioppilaskunnan vippikassan myöntämän 100 euron luoton toimitusmaksu on vain kolme euroa ja korko 4,5 prosenttia vuodessa. Lainan saaminen edellyttää kuitenkin, että kaksi takaajaa antaa omavelkaisen yhteisvastuullisen takauksen velasta.³⁷ Pikaluottoyhtiön laina on kallis verrattuna vippikassan ehtoihin, mutta yhtiön riski on oleellisesti suurempi, koska takaajia ei tarvita.

Nordean Joustoluotosta voi tehdä verkkopankissa laskelmia. Pienin luotto on 400 euroa, suurin takaisinmaksuerä 10 prosenttia pääomasta, takaisinmaksuun saa sisältyä enintään kaksi vapaakuukautta, jotka on niitä halutessaan nimettävä, ja luoton korkoprosentti on 7,86. Kulut ovat alle 5000 euron luotoissa aina 75 euroa ja ne peritään kertamaksuna ensimmäisen kuukausierän yhteydessä. Todellinen vuosikorko on laskelman mukaan 1000 euron suuruiselle lainalle vapaakuukausia käytettäessä (laina-aika 14 kuukautta) ja ilman niitä (11 kuukautta) 19,8 tai 23,0 prosenttia, 400 euron luotolle vastaavasti (11 ja 9 kuukauden laina-ajat) 41,0 tai 55,0 prosenttia.³⁸

Pikaluottoyhtiöiden perimä toimitusmaksu asettuu 100 euron luotossa Nordean ja vippikassan perimien kulujen väliin. Kysymys on lähinnä luottopalvelusta maksettavasta korvauksesta. Se ei näytä kohtuuttomalta, kun otetaan huomioon, että rahan toimittamiseksi luotonottajan ilmoittamalle tilille joudutaan joka kerta tekemään suunnilleen saman suuruinen työmäärä. Pikaluottoyhtiöillä toimitusmaksuun sisältyy myös liikevoitto, koska erityistä luoton korkoa ei tule sen lisäksi, jos luotto maksetaan oikeaan aikaan takaisin. Pienen luoton toimitusmaksu ei voine olla peruste koronkinnasta tuomitsemiseen.

³⁶ Olen aikaisemmin kritisoinut toisen tieteenalan luokituksen käyttämistä vieraaseen tarkoitukseen, ks. Ari Saarnilehto: Om medicinsk forskning i rättsvetenskapen s. 120–123, teoksessa Minna Gräns och Staffan Westerlund (red.): Interaktiv rättsvetenskap. En antologi, Uppsala: Uppsala Universitet 2006 s. 114–137.

³⁷ Tilapäiseen rahapulaan: TYYn vippikassa, Turun Ylioppilaslehti 15.2.2008 s. 18.

³⁸ Laskelmat tehty 2.3.2008.

Pikaluottoyhtiöiden toimitusmaksupolitiikkaan sisältyy kyllä yksi ongelma. Niillä käsittelykulut kasvavat laina-ajan pidetessä ja luottomäärän kasvaessa nopeasti. Esimerkiksi käsittelykulut voivat olla 320 euron ja kahden viikon luotossa 49,50 euroa, mutta 64 euroa, jos laina-aika on kasvanut 30 päivään. Vastaavasti laina-ajan pidennysmaksu nousee velallisen maksettavan määrän suuretta jopa niin, että velallisen kannattaa jättää pidennys pyytämättä. Hän selviää halvemmalla korvaamalla maksumuistutuksen ja maksamalla korkolaissa säädetyn viivästyskoron.

Pikaluottoyrittäjä tarvitsee katteen toiminnastaan riskien kasvaessa. Asianmukaista olisi kuitenkin ilmoittaa käsittelykuluiksi vain käsittelykulut ja kertoa, mistä muilta osin on kysymys. Toisaalta pikaluottoyrittäjien perimä toimitusmaksu ei ylitä yksienkään hallussani olleiden ehtojen mukaan missään vaihtoehdossa Joustoluoton avausmaksua. Siten voi olla hankala katsoa, että pikaluottoyrittäjä on ottanut itselleen taloudellista etua, joka huomattavasti ylittää julkisen valvonnan alaisten rahalaitosten perimän vastaavan maksun. Lisäksi pikaluottoyrittäjä voi selvittää koronkiskontasyytteestä osoittaa, että peritty vastike ei ole syntyneisiin kuluihin nähden kohtuuton.

Arviomuistiossa on mainittu ongelmana vielä kirjallisen sopimuksen puute ja luottojen tarjoaminen vuorokauden ympäri. Edelliseen ei ehdotettu toimenpiteitä, koska tulossa olevalla kulutusluottodirektiivin sääntelyllä ongelmat korjaantuvat suurelta osin ja pienimpien luottojen osalta ei kirjallisella sopimuksella juuri saavuteta etuja.³⁹ Toisaalta tekstiviestitkin voidaan tallentaa. Harkitsemattoman luotonoton vähentämiseksi muistiossa pidetään perusteltuna rajoittaa luotonantoa illalla ja yöllä, esimerkiksi kello 21:n ja 6:n välisenä aikana.⁴⁰ Suomen Pienlainayhdistys ry:n eettisten sääntöjen⁴¹ 4 kohdan mukaan lainaa ei yleensä tulisi myöntää kello 24.00 ja 06.00 välisenä aikana. Öisten luottojen osuus ei näytä prosenteissa suurelta, sillä arviomuistiossa viitataan kyselytutkimukseen, jonka mukaan niitä on vain seitsemän prosenttia pikaluottoista.⁴² Tosin tämäkin tarkoittaa suurta määrää luottoja.

Lopuksi

Esitetty osoittaa, että uudet menettelyt ja uudet liiketoimintamuodot aiheuttavat ongelmia ainakin aluksi. Suhteellisen helposti lähdetään ehdottamaan uutta sääntelyä. Erityisen tarkasti kannattaa selvittää sääntelyn tarve silloin, kun uutta, entistä tiukempaa normistoa ehdottaa kilpailevan liiketoiminnan harjoittaja.

Toisaalta voimassa olevan lainsäädännön merkitys tulee kyllä yleensä esille ennemmin tai myöhemmin. Siitä on osoituksena esimerkiksi se, että pikaluottoyhtiöiden perimien korvausten osalta tällä hetkellä tutkitaan tehdyn rikosilmoituksen johdosta, syyllistytäänkö pikaluot-

³⁹ Arviomuistio 2007 s. 7–8.

⁴⁰ Arviomuistio 2007 s. 8.

⁴¹ <http://www.pienlainayhdistys.fi/?pageid=4>, vierailtu 26.2.2008 klo 11.25.

⁴² Arviomuistio 2007 s. 8. Tekstissä viitataan kauppa- ja teollisuusministeriön teettämään kyselytutkimukseen.

toyhtiöissä koronkiskontaan. Sitä harkittaessa eivät korko ja todellinen vuosikorko saisi mennä sekaisin. Todellisen vuosikoron käyttäminen rikosepäilyn tukena osoittaa jo sinänsä, että tuon runsaat 20 vuotta käytössä olleen termin sisältöä ei vielä tunneta.

Oikeusjärjestyksen sisällön selvyys ei parane sääntelemällä muutoksia ilmiö kerrallaan. Noudatettujen, monien säännösten taustalla olevien keskeisten yleisten periaatteiden sisältö hämärtyy säännösten määrän kasvaessa. Ongelmia ei pystytä enää palauttamaan yksinkertaiseen muotoon, vaan siirrytään helposti erityisnormien ongelmien selvittelyyn. Eräs esimerkki yleisten periaatteiden voimasta on kuitenkin se, että Ruotsissa sovelletaan takaukseen suunnitteen samoja sääntöjä kuin meillä. Meillä säännöt ovat suhteellisen uudessa laissa, Ruotsissa ne ovat muotoutuneet pääosin yleisten periaatteiden nojalla.

Mitä harvemmillä säännöillä selviämme, sitä selkeämpi oikeusjärjestys on ja sitä varmemmin sitä voidaan ongelmitta soveltaa myös uusiin ilmiöihin.